ఆయన కలగ చేసుకోనని చెప్పారు. ఇక ఆయన తన అభిప్రాయం మార్చుకోరు. నా ప్రాణం ఒప్పక మీ దగ్గరికి వచ్చాను. నా కొడుకును రక్షించండి" అంది ఆమె.

ఆమె కొడుకును సురక్షితంగా విడిపించుకు రావడం తేలిక కాదు. అయినా ఆమెకు ధైర్యం చెప్పి పంపేశాడు ఆ వృద్ధ న్యాయవాది. అతనికి గతం గుర్తుకు వచ్చింది. అతని ఆలోచనలు యాభై ఏళ్ల వెనక్కి వెళ్ళాయి.

ఇంగ్లీషు వాళ్లు దేశాన్ని పరిపాలిస్తున్న రోజులవి. భగత్సింగు వంటి విప్లవ వీరుల నెందరినో బ్రిటీషు ప్రభుత్వం ఇప్పటికే ఉరి తీసింది. అణచివేత ఎక్కువవుతున్న కొద్దీ విప్లవ కారులు కూడా కొత్తగా పుట్టుకు వస్తూనే వున్నారు. వాళ్లను వేటాడి చంపుతూనే వుంది ఆనాటి ఆంగ్ల ప్రభుత్వం.

గోదావరి ఒడ్డున వున్న ఒక గ్రామంలో ఆరోజు ఒక యింటి ముందు పచ్చని ఆకుల పందిట్లో పెళ్ళి జరుగుతోంది. అప్పుడు రాత్రి పది గంటలు అవుతోంది. దూర ప్రాంతాల నుంచి కూడా కొందరు బంధువులు వచ్చారు. ఆ రోజులలో ప్రయాణాలు యిప్పుడంత తేలిక కావు. వూరికీ వూరికీ మధ్య కాలవలు! దోనెలోనో, నావలోనో కాలవ దాటితే కానీ మరో వూరు చేరుకోలేరు. వంతెనలు ఎక్కడో కాని వుండేవి కావు. అప్పుడప్పుడు బళ్లు కూడా దొరికేవి కావు. నాలుగైదు మైళ్లు నడిచిన తర్వాత ఏ ఒంటెద్దు బండో, రెండెడ్ల బండో దొరికేది. తాలూకా కేంద్రాల్లోనే గుర్రబ్బళ్లుండేవి. ఇన్ని యిబ్బందులూ, అసౌకర్యాలూ వున్నా బంధువులూ, స్నేహితులూ శ్రమపడి శుభ కార్యాలకు రాకపోకలు సాగిస్తూ వుండేవారు.

ఆ చుట్టు పట్ల జరిగిన పెళ్లిళ్లతో పోల్చి చూస్తే ఆ పెళ్ళికి తక్కువ జనం వచ్చారనే చెప్పాలి. చుట్టాలైతేనేమి, స్నేహితులైతేనేమి ఆ పందిట్లో కూర్చున్న వాళ్ల సంఖ్య వందకు లోపే! ఎక్కడి నుంచో ఒక సన్నాయి మేళం తీసుకు వచ్చారు. వాళ్ళొక పక్కని కూర్చుని శ్రావ్యంగా మంగళ గీతాలు ఆలపిస్తున్నారు.

పురోహితుడు ఆపమని సైగ చేస్తే వాయిద్యాలు ఆగుతున్నాయి. తిరిగి మ్రోగుతున్నాయి.

ముహూర్తం సమీపిస్తోంది. పెళ్లికూతురు బెదురు చూపులతో చుట్టూ చూస్తోంది. సిగ్గుతో తలవంచుకోవలసిన పెళ్ళి కూతురు చీటికీ మాటికీ అలా తల ఎందుకు ఎత్తి చూస్తోంది ముగ్గురికి తప్ప ఎవరికీ తెలియదు. పరిస్థితి గ్రహించి ఆమెను సమీపించింది తల్లి.

"అమ్మా! అన్నయ్య రాలేదా?" తల్లి చెవిలో అడిగింది పెళ్ళి కూతురు.

"వాడు మాట తప్పడమ్మా! వస్తానని కబురు పంపాడు. తప్పకుండా వస్తాడు. దిగులు పడకు. నువ్విలా దిక్కులు చూస్తే బాగా వుండదు. పురోహితుడు చెప్పినట్టు చెయ్యి" తల్లి హెచ్చరించింది.

మంగళ సూత్ర ధారణ జరుగుతున్న సమయంలో పెళ్లి పందిట్లో కలకలం చెలరేగింది.

ఉక్కు టోపీలు వున్న పోలీసులు తుపాకులు ఎక్కుపెట్టి పెళ్లి పందిరిని ముట్టడించారు. కూర్చుని వున్న వాళ్లంతా భయంతో లేచి నిలబడ్డారు. పెళ్ళికి వచ్చిన వాళ్లలో ఒక యువకుడు కోపంతో ముందుకు వెళ్లి పోలీసు ఆఫీసర్ని అడిగాడు.

"ఈ పెళ్ళి ఆపు చెయ్యడానికి మీకేమైనా ఆర్డర్లు వున్నాయా?"

ఆ అధికారి సహజ ధోరణిలో అతనిని బెదిరించడానికి ప్రయత్నించాడు. ఇద్దరి మధ్యా తీవ్రంగా వాదోప వాదాలు జరిగాయి. ఆ యువకుడు కొత్తగా పట్టా పుచ్చుకొని ప్రాక్టీసు పెట్టిన లాయరు అని తెలియగానే ఆ పోలీసు అధికారి కొంచెం తగ్గాడు. పెళ్ళి తంతు ముగిసే వరకూ సోదా ఆపు చెయ్యడానికి ఒప్పుకున్నాడు.

బంధు మిత్రులంతా తిరిగి యధా స్థానాలలో కూర్చున్నారు. మంగళ సూత్రధారణ జరిగింది. వచ్చిన వాళ్లంతా వధూ వరులకు అక్షింతలు వేస్తున్నారు. కట్నాలు, కానుకలూ చదివింపులు జరుగుతున్నాయి. పోలీసులు యింకా ముట్టడించి వున్నారు.

ఆ యువ న్యాయవాది పెళ్ళికూతురు తల్లితో మాట్లాడాడు. ఆమె 'సరే' అంది.

"మా బంధువుల మర్యాదకు భంగం రాకుండా మీరు సోదా చేసుకోవచ్చు" పోలీసాఫీసరుతో చెప్పాడా యువ న్యాయవాది.

పెళ్ళి నుంచి వెళ్ళిపోతున్న వాళ్లను ఒకొక్కర్నీ ఆ అధికారి పరిశీలించి చూస్తున్నాడు. ముఖ్యమైన బంధువులు పది మంది, పురోహితుడు, భజంత్రీలు తప్ప అందరూ వెళ్ళిపోయారు.

ఇక లోపలికి వచ్చి సోదా చేస్తామన్నారు. అందుకు అంగీకరించారు యింటి వాళ్లు.. పోలీసు అధికారి నలుగురు అనుచరులను తీసుకొని పెళ్లి పీటల దగ్గరకు వచ్చాడు. పందిట్లో కూర్చున్నబంధువులను ఒకొక్కర్నీ పరిశీలించి చూశాడు. పురోహితుణ్ణీ, భజంత్రీలను కూడా చూశారు. అటక మీద, పెరడు లోను ఇల్లంతా మూల మూలా వెదికారు. సోదా జరుగుతున్నంత సేపు చుట్టూ వున్న పోలీసులు ఎవరి కోసం గాలిస్తున్నారో ఆ వ్యక్తి మాత్రం కనిపించలేదు. పోలీసులు వెళ్ళిపోయారు.

కాలం మారినా కథ ఒకటే

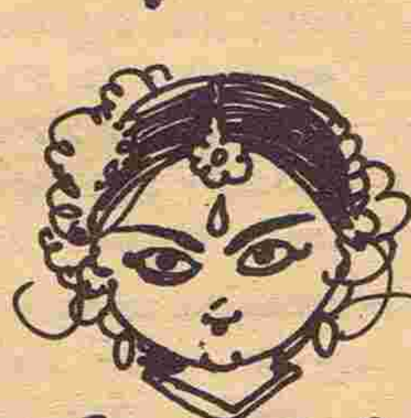

అంగర సూర్యారావు

అన్ని లాంఛనాలూ ముగించుకొని పురోహితుడూ వెళ్ళిపోయాడు. మగ పెళ్ళివాళ్ల కూడా విడిది యింటికి వెళ్ళిపోయారు. దూర ప్రాంతం నుంచి వచ్చిన భజంత్రీలు మాత్రం ఇంటి అరుగు మీద కొందరు, పెరడులో కొందరు పడుకున్నారు. అప్పటికి అర్ధరాత్రి అయ్యింది. వీధిలో జన సంచారం లేదు.

అరుగు మీద పడుకున్న భజంత్రీలలో ఒక వ్యక్తి లేచి నిలబడ్డాడు. చుట్టూ చూసి లోపల అడుగు పెట్టి "అమ్మా మంచినీళ్లు యిస్తావా" అన్నాడు. మంచం మీద దిగులుగా కూర్చుని వున్న పెళ్ళికూతురు ఆ గొంతు వినగానే సంతోషంతో ఒక్కసారిగా "అమ్మా! అన్నయ్య" అంది.

"ష్! అరవకు!" వారించాడతను.

అప్పటికే అతని తల్లి లోపల అడుగు పెట్టింది. అతనిని కౌగిలించుకొని "వచ్చావురా! నాయనా!" అంది. దుఃఖంతో ఆమె గొంతు పెగల లేదు. కొడుకు కనిపిస్తే ఎన్నో సంగతులు చెప్పాలనుకొంది. ఏవేవో అడగాలనుకొంది. కానీ ఏమీ అడగలేక పోయింది.

"అన్నయ్యా! నువ్వు యిప్పుడు రావడమే మంచిదయ్యింది. ఇంకాస్త ముందు వస్తే పోలీసులకు నువ్వు దొరికి పోదువు" అంది పెళ్ళికూతురు.

"ఇప్పుడు రావడం యేమిటి? నీ పెళ్ళికి అందరికంటే ముందు నేనేవచ్చాను. నువ్వు మాటి మాటికీ పందిట్లోకి వస్తున్న బంధువుల కేసి చూస్తూ కూర్చున్నావు. కానీ నీ పక్కనే కూర్చున్న భజంత్రీల కేసి నువ్వు చూడలేదు. చూసినా నువ్వు పోల్చుకో లేవు. నీ పెళ్ళి చూడ్డమే కాదు. నీ తల మీద అక్షింతలు కూడా వేశాను. నీ కిచ్చిన మాట నిలబెట్టుకున్నాను. ఇక వెళ్ళిపోతాను."

ఆ చివరి మాట వినగానే తల్లి చివాలున లేచింది. "ఏమిట్రా బాబూ! వెళ్ళిపోతావా" అంది.

"అవునమ్మా! తప్పదు. వెళ్ళిపోవాలి. ఏడీ! నారాయణ ఎక్కడ పడుకున్నాడు?"

"అతను సమయానికి దేవుడులా వచ్చి అడ్డుకున్నాడు. తను లేకపోతే పోలీసులు మమ్మల్ని చాలా యిబ్బంది పెట్టి వుండే వాళ్లు!" అని లోపలికి వెళ్లి నారాయణ మూర్తికి కబురు అందించింది.

"ఒరే! రంగా! నీకు ఎదురుగానే నేను కూర్చున్నానురా! అయినా నేను నిన్ను పోల్చుకోలేదు. అది సరే కానీ నువ్వు సన్నాయి అంత బాగా వాయించావు. ఎక్కడ నేర్చుకున్నావురా?" అన్నాడు నారాయణ.

"నువ్వొకసారి వూది చూడు." అని తన చేతిలో వున్న సన్నాయి అతనికి యిచ్చాడు. అతను నోటిలో పెట్టుకొని వూదాడు. కానీ ధ్వని రాలేదు. అది కాళీ గొట్టం.

"ఓహో! ఇదటరా రహస్యం" అన్నాడు నవ్వుతూ.

నారాయణని దూరంగా తీసుకు వెళ్ళి "నారాయణా! మా అమ్మకు ధైర్యం చెప్పే శక్తి నాకు లేదు ఆ పని నీకు అప్పగిస్తున్నాను. ఇక మీదట నువ్వే ఆమెకు కొడుకువి. నా

జీవితం గాలిలో దీపం లాంటిది. ఎప్పుడు ఆరిపోతుందో తెలియదు. ఒకవేళ ఇదే ఆఖరు చూపు కావచ్చు" చెప్పాడు.

ఆనాడు ఆ విధంగా అతను బాంధవ్యాన్ని, బంధాల్ని తెంచుకొని తిరిగి చీకట్లోకి వెళిపోయాడు.

* * *

ఆ రోజులలో చదువు అందరికీ అందుబాటులో వుండేది కాదు. పల్లె టూళ్ల నుంచి పట్నం వెళ్ళి హైస్కూల్లో చేరి చదువుకోవలసి వచ్చేది. హైస్కూలు విద్యార్థులుగా వున్నప్పుడు వాళ్లిద్దరూ స్నేహితులయ్యారు. బెంగాల్ నుంచి, పంజాబు నుంచి కొందరు యువకులు వచ్చి కొత్త రాజకీయసిద్ధాంతాలు రహస్యంగా ప్రచారం చేస్తూ వుండేవారు. ఒక డాక్టరు గారి యింట్లో రహస్య సమావేశాలు జరుగుతూ వుండేవి. ఆ సమావేశాలలోకి పది పదిహేను కంటే ఎక్కువ మందికి ప్రవేశం వుండేది కాదు. అయినా పోలీసులు ఎలాగో సమాచారం సేకరించి ఒకసారి దాడి జరిపారు. అందుకు ముందు నుంచి జాగ్రత్త పడి వున్న కార్యకర్తలుతప్పించుకు పోయారు. ఆ తర్వాత చోట్లు మార్చవలసి వచ్చేది.

ఆ రోజులలో అతివాద రాజకీయ పక్షాలను తెల్లదొరలు నిషేధించారు. వామపక్షాలకు చెందిన కార్యకర్తలు చాలా మంది గత్యంతరం లేక గాంధీ గారి పార్టీలో తల దాచుకుంటూ రహస్యంగా తమ కార్యకలాపాలు కొనసాగిస్తూ వుండేవారు. రెండేళ్ల వ్యవధిలో రంగదాసు ఆ రాజకీయ పక్షం ముఖ్య కార్యకర్తలలో ఒకడయ్యాడు. ఆ తాలూకాలో వున్న పల్లెటూళ్లలో పార్టీ నిర్మాణం బాధ్యత అతనికి అప్పగించారు. అతను చదువు మానేసి కార్యరంగంలోకి దూకాడు.

అంత వరకూ నిద్రాణంగా వున్న ఆ పల్లె ప్రాంతాలు ఒక్కసారిగా మేల్కొన్నాయి. శ్రమకు ఫలితం దక్కని శ్రామికులు, అప్పులు తీర్చలేక ఇళ్లూ, పొలాలు పోగొట్టుకున్న పేద రైతులు ధైర్యంతో తలలు పైకి ఎత్తార. పాలేరును పెద్ద రైతు కొట్టి చంపి వెనకటి లాగ క్షేమంగా తప్పించుకుపోలేకపోతున్నాడు. రైతు కూలీలు దౌర్జన్యానికి దౌర్జన్యంతో జవాబు చెబుతున్నారు. అప్పటి వరకూ పేదవాడికి న్యాయం చెయ్యని పోలీసులూ, కోర్టులూ, భూస్వాముల రక్షణకు ముందుకు వచ్చాయి. జడ్జీలు, కలెక్టర్లూ, ఉన్నతాధికారులంతా తెల్లదొరలే!

అరెస్టులకు, శిక్షలకు శ్రామికులు భయపడలేదు. గిట్టుబాటైన కూలి దొరికినప్పుడే వ్యవసాయ కూలీలు పనులు చేస్తున్నారు. వెనకటి లాగ పొరుగూళ్ల నుంచి కూలీలను తక్కువ రేట్లకు తెచ్చుకోడానికి వీలు చిక్కడం లేదు. ఆ ప్రాంతం అంతా ఒక్క మాట మీద నిలబడింది. భూస్వాములు కిరాయి గుండాలను రంగంలోకి దింపారు. ఆ కొట్లాటల్లో ఒకసారి ఒక గొప్ప వాడు మరణించాడు. దాన్తో ఆ ప్రాంతం అంతా అల్లకల్లోలమై పోయింది. రిజర్వు పోలీసులు ఇళ్లల్లో వున్న ముసలి వాళ్లని, ఆడవాళ్లని కూడా యివతలికి ఈడ్చి కొట్టారు. ఆ ప్రాంతం అంతా గాలించి రంగదాసుతో సహా పది మందిని అరెస్టు చేసి చేతులకు బేడీలు వేసి తీసుకు పోయారు.

వారం రోజులు పోయిన తర్వాత తాలూకా కేంద్రంలో వున్న కోర్టుకు పోలీసు కాపలాతో వెళుతున్న ఆ ఖైదీలను చూడ్డానికి పల్లెలకు పల్లెలే తరలి వచ్చాయి. వేల కొద్ది జనం అక్కడ మూగారు. ప్రశాంతంగా నిలబడి చూస్తూ వున్న ఆ జనం ఒక్కసారిగా విజృంభించి ముందుకు దూకారు. ఆ దొమ్మీలో పది మంది ఖైదీలూ తప్పించుకు పోయారు.

ఆ రోజు నుంచీ రంగదాసు జీవిత చరిత్ర మారిపోయింది. అజ్ఞాత వాసంలోకి వెళ్ళి పోయాడు. బ్రిటీషు ప్రభుత్వం అతని పేరును టెర్రరిస్టుల జాబితాలో వేసింది.

ఒకసారి కర్కోటకుడని పేరు పొందిన ఒక పెద్ద రైతును అతను పొలం నుంచి తిరిగి వస్తుండగా ఎవరో హత్య చేశారు. అప్పటి నుంచీ భూస్వాములూ పెద్ద రైతులూ భయంతో ప్రాణాలు అరచేతుల్లో పెట్టుకు కూర్చున్నారు. పేదలు సాగుచేసుకుంటున్న లంక భూముల్ని ఆక్రమించిన ఒక జమీందారు ఆ వూరు నుంచి తన మకాం చెన్నపట్నానికి మార్చుకున్నాడు.

తిరుగుబాటు తర్వాత పరిస్థితులలో మార్పు వచ్చింది. రైతు కూలీల జీవన స్థాయి కొంత మెరుగు పడింది. అప్పలు, అసలు, వడ్డీలల పేరుతో పేదల పొలాల దురాక్రమణ చురుగ్గా సాగడం లేదు.

రంగదాసు మనిషి కనిపించడం లేదు. కానీ అతని పేరు ఆ ప్రాంతం అంతా మారు మ్రోగిపోతోంది. అతను రకరకాల మారు వేషాలతో తిరుగుతున్నట్టు ఒక పేద రైతు కూతురి పెళ్ళికి డబ్బు యిచ్చినట్టు ఒక డాక్టర్ని పట్నం నుంచి తీసుకు వచ్చి మరణ శయ్య మీద వున్న ఒక కూలీ ప్రాణం రక్షించినట్టు అనేక కథలు ప్రజలలో ప్రచారం లోకి వచ్చాయి.

ఆ రోజులలోనే రాజధాని వ్యాప్తంగా పెద్ద సంచలనం కలిగించిన సంఘటన ఒకటి జరిగింది.

ఒకనాటి అర్ధరాత్రి ఒక గ్రామ పెద్ద యింటి మీద కొందరు అజ్ఞాత వ్యక్తులు దాడి జరిపారు. ఆ పెద్ద రైతే ఆ గ్రామానికి మునసబుగా కూడా పని చేస్తున్నాడు. అతనికి ఎదురు తిరిగి వ్యవసాయ కూలీలను తిరుగుబాటు దారులుగా చిత్రించి పోలీసు రికార్డులలోకి ఎక్కిస్తూ, ఆ ప్రాంతంలో వున్న ధనిక రైతులకు ప్రతినిధిగా అతను పని చేస్తున్నాడు. సమయం చూసి అతని యింటి మీద దాడి చేశారు. అతనితోనే ఇనప్పెట్టె తెరిపించారు. కూలీలకు, రైతులకు అప్పులిచ్చి రాయించుకున్న ప్రామిసరీ నోట్లన్నీ అతని కళ్ళముందే తగల బెట్టేశారు. తాకట్టు పెట్టుకొన్న బంగారం నగలూ, డబ్బు అంతా దోచుకొని అతనిని హత్యచేసి వెళ్ళిపోయారు. ఆ లూటీకీ హత్యకు ఎవరు బాధ్యులో ఎవరికీ తెలియదు. ఆ కేసులో ప్రత్యక్ష సాక్షి హతుడి భార్య నేరస్థుల జాబితా యిచ్చింది. అందులో రంగదాసు పేరు మొదట వుంది. ఆమె అమాయకురాలని, ఆమెకు ఎవరి పేర్లూ తెలియవని కొందరు ఆమెకు నచ్చజెప్పి ఆ పేర్లు రాయించారని ఆ వూరి వాళ్ళు అన్నారు.

ఆ సంఘటన జరిగిన తర్వాత రంగదాసును యిక ప్రాణాలతో విడిచి పెట్టకూడదన్న నిర్ణయానికి ప్రభుత్వం వచ్చింది. అతనిని పట్టి అప్పగించిన వాళ్లకి బహుమతులు యిస్తామని ప్రకటించారు.

కొద్ది మంది వ్యక్తులను చంపినందు వల్ల వ్యవస్థ మారదని, టెర్రరిస్టు పంథా విడిచి పెట్టమని అతని పార్టీ అతనిని హెచ్చరించిందనీ, అయినా అతను వినలేదనిదని తనిని పార్టీ నుంచి బహిష్కరించారని కూడా పుకార్లు వచ్చాయి.

పద్మవ్యూహంలో చిక్కుకు పోయినరంగదాసు హింసా మార్గంలోంచి బయట పడలేక పోయాడు. ప్రభుత్వాన్ని, పార్టీని ఎదిరించి పీడిత ప్రజల అండతో పోరాట బాటలోనే సాగి పోవడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఆ రోజులలోనే అతను చెల్లెలి పెళ్లికి వస్తున్నట్టు ఎవరో పోలీసులకు సమాచారం యిచ్చారు. అందుకే ఆ రోజు రిజర్వు పోలీసు దళం అక్కడ దిగింది. అయినా అతను అప్పుడు దొరకలేదు.

చీమల్ని చంపడానికి తుపాకులూ, ఫిరంగులూ పనికి రావని, తెల్లవాడు అనుభవ పూర్వకంగా తెలుసుకున్నాడు. కపటోపాయంతో పని సాధించడానికి పూనుకున్నాడు.

ఒకనాడు రంగదాసు తన సమీప బంధువుతో కలిసి ఒక ముఖ్యమైన పనిమీద మారు వేషంలో బయలుదేరాడు. వాళ్లిద్దరూ పెద్ద కాలవ దగ్గర రెండెడ్ల బండి దిగారు. దోనెలో కాలవ దాటుతున్నారు. పొదల వెనక, చెట్ల గుబురుల్లోనూ దాక్కొని వున్న రిజర్వు పటాలం కాలవకు అవతలి గట్టు యివతలి గట్టు ఆక్రమించింది. అప్పటికి దోనె కాలవ మధ్యకు చేరుకొంది. లొంగిపొమ్మని, లేకపోతే కాల్చి చంపుతామని పోలీసులు హెచ్చరించారు. రంగదాసు ఒక్క సారిగా కాలవలోకి దూకాడు. ఆ ప్రాంతం అంతా తుపాకుల మోతతో ప్రతిధ్వనించింది.

ఆ తర్వాత ఏం జరిగిందో ఎవరికీ తెలియదు. రంగదాసు తప్పించుకు పారిపోయాడని కొందరన్నారు. అతని బంధువే అతనిని వంచనలో పెట్టి పోలీసుల తుపాకులకు ఎరచేశాడని రంగదాసు అనుచరులు అన్నారు. ఎవరు ఏమి అనుకున్నా ఆనాటి నుంచీ రంగదాసును ఎవరూ చూడలేదు.

రంగదాసు మాయమయ్యాక అతని చరిత్ర కొంత వెలుగులోకి వచ్చింది. అతను అజ్ఞాత వాసంలో వున్నప్పుడే ఒక కార్యకర్త చెల్లెల్ని పెళ్ళిచేసుకున్నాడని ఇంకా కళ్ళు తెరవని కొడుకు ఒకడు వున్నాడని తెలిసింది. అనేక వేధింపులకు, హింసకు గురై రంగదాసు భార్య కూడా చిన్న వయసులోనే మరణించింది. ఊహ తెలియక ముందే తల్లిదండ్రుల్ని కోల్పోయిన ఆ పసివాణ్ణి ఒక దగ్గర బంధువు చేరదీసి, రాజకీయ సిద్ధాంతాల గాలి సోకకుండా పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేశాడు. రంగదాసు కొడుకు తనకు వున్న కొద్ది పాటి ఆస్తితో రాజకీయాలకు, ఉద్యమాలకు దూరంగా వుంటూ ప్రశాంత జీవితం సాగిస్తున్నాడు.

రంగదాసు అంతర్థానమైన యాభై ఏళ్ల తర్వాత ఇప్పుడు పట్నంలో యూనివర్సిటీ కాలేజీలో చదువుకుంటున్న రంగదాసు మనుమడు విప్లవకారుల విప్లవ కారుల ప్రజాపోరాట సమితిలో కలిసి పోయాడన్న వార్త ఆ ప్రాంతంలో తిరిగి సంచలనం కలిగించింది. శంకర్రావు అజ్ఞాత వాసం లోకి పోయాడని కొందరన్నారు. పోలీసులు ఒక రహస్య స్థావరం నుంచి అతనిని నిర్బంధించి తీసుకు పోయారని అతని సహచరులు ప్రకటించారు.

తల్లి ఎంత చెప్పినా, ఏడ్చినా మొత్తుకున్నా తండ్రి కలగజేసుకోలేదు.

అందుకే అతని తల్లి ఎనభై ఏళ్ల ఆ వృద్ధ న్యాయవాది నారాయణ దగ్గరకు వచ్చింది. ఆమె చెప్పిన వివరాలు వినగానే ఆ న్యాయవాదికి తెలిసింది ఆమె రంగదాసు కోడలని.

విప్లవాలకు, రాజకీయాలకుదూరంగా పెరిగిన శంకర్రావునుపోరాట మార్గంలోకి నెట్టిన శక్తియేది? ఆలోచిస్తున్నాడు నారాయణ.

ఈ యాభై ఏళ్లలోనూ ఎన్నో మార్పులు జరిగాయి. రెండో ప్రపంచ యుద్ధం జరిగింది. దేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది. విదేశీ ప్రభుత్వం పోయి స్వదేశీ ప్రభుత్వం వచ్చింది. అయినా శ్రామికుల జీవన పరిస్థితులలో మెరుగు లేదు. నాటి నుంచి నేటి వరకూ శ్రామికులు ఏదో రూపంలో హింసకు గురవుతూనే వున్నారు. హింసను ఎదుర్కోడానికి ప్రతి హింస వర్థిల్లుతూనే వుంది.

ఒక పక్క దారిద్ర్యం, నిరుద్యోగం విస్తరిస్తూనే వున్నాయి.

మరో పక్క తిరుగుబాటు జండా ఎగురుతూనే వుంది.